

ВІДГУК
на дисертаційну роботу
Осичанського Віктора Володимировича
на тему:

«Методичні основи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів
дошкільної освіти»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування»
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок роботи з планами галузі та науковими темами. Тема дисертаційного дослідження є беззаперечно актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Актуальність порушеної проблематики зумовлена трансформацією сучасних підходів до організації спеціальної та інклюзивної освіти, що передбачає відхід від ізоляційних моделей на користь соціальної інтеграції, рівноправності та забезпечення належних умов для повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах воєнного стану та перспектив повоєнного відновлення освітньої інфраструктури, що актуалізує необхідність інтеграції сучасних вимог безпеки, доступності та безбар'єрності, зокрема щодо організації захисних споруд цивільного захисту. Значна частина існуючого фонду будівель спеціальних закладів дошкільної освіти сформована на основі типових проєктних рішень попередніх періодів, які не завжди відповідають сучасним вимогам до гнучкості, адаптивності, інклюзивності та організації реабілітаційно-розвивального середовища. У зв'язку з цим розроблення сучасних науково обґрунтованих підходів до архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти є важливим і своєчасним завданням для сучасної архітектурної науки та проєктної практики.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до чинних законодавчих, нормативно-правових та програмних документів України у сфері архітектури, містобудування, освіти та забезпечення безбар'єрності, зокрема Закону України «Про освіту», Концепції розвитку інклюзивної освіти, Національної стратегії зі

створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р), Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю», а також з урахуванням положень Плану відновлення України (Recovery Plan for Ukraine, 2022) щодо формування безпечного, енергоефективного та інклюзивного освітнього середовища. Дослідження також спрямоване на вдосконалення чинної нормативної бази України, зокрема ДБН В.2.2-4:2018 «Заклади дошкільної освіти» та ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» в аспекті проєктування спеціальних закладів дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження «Методичні основи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти» не викликає сумніву, оскільки вона відповідає сучасним державним пріоритетам щодо розвитку інклюзивної освіти, створення безбар'єрного освітнього середовища, забезпечення вимог універсального дизайну та цивільного захисту.

2. Склад і структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота характеризується системним підходом до дослідження, комплексним опрацюванням предмета й об'єкта дослідження, логічною послідовністю викладу матеріалу та належним рівнем наукового обґрунтування отриманих результатів. За формою і змістом дисертація відповідає вимогам чинного законодавства України, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку термінів та визначень понять, вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, чотирьох додатків та актів впровадження. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст викладено на 181 сторінці. Робота містить значний ілюстративний матеріал (43 сторінки), список використаних джерел налічує 136 найменувань, поданий на 16 сторінках, 4 додатки займають 14 сторінок, а акти впровадження наведено на 2 сторінках.

3. Оцінку змісту дисертації здійснено на підставі аналізу результатів проведеного дослідження. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота присвячена вирішенню актуального наукового завдання, а наведені автором наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, достовірними й мають теоретичне та практичне значення. Достовірність отриманих результатів забезпечується застосуванням комплексу сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дозволило автору обґрунтувати принципи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти та розробити практичні рекомендації щодо їх проєктування. У **вступі** відповідно до встановлених вимог обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та публікації автора.

Стосовно **Розділу 1 «Тенденції формування архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти»** слід відзначити змістовність, логічну послідовність та комплексність опрацювання досліджуваної проблематики, зокрема у **підрозділі 1.1 «Соціально-педагогічні передумови організації закладів дошкільної освіти»** автором розкрито трансформацію сучасних підходів до організації спеціальної дошкільної освіти – від переважно ізоляційної моделі до інтегрованого та інклюзивного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Заслуговує на позитивну оцінку розгляд архітектурного середовища як активного фактора освітнього, корекційно-розвиткового та соціального процесів. Автором переконливо обґрунтовано взаємозв'язок сучасних корекційно-реабілітаційних практик із вимогами до формування безпечного, доступного, адаптивного та психологічно комфортного освітнього середовища, зокрема з урахуванням сучасних вимог цивільного захисту.

У **підрозділі 1.2 «Огляд наукових робіт з питань проєктування та будівництва спеціальних закладів дошкільної освіти »** є Систематизація

вітчизняного та світового досвіду дала змогу виявити невідповідність типових об'єктів радянського періоду сучасним принципам нейроархітектури та окреслити наукову прогалину у формуванні дошкільного середовища для дітей із ментальними порушеннями.

У підрозділі 1.3 **«Еволюція спеціальних закладів дошкільної освіти»** здійснено ґрунтовний ретроспективний аналіз розвитку мережі в Україні та виокремлено основні етапи її становлення. Виявлено невідповідність значної частини існуючого фонду сучасним вимогам, що обґрунтовує необхідність його системної реконструкції.

Вагомим результатом дисертаційного дослідження у підрозділі 1.4 **«Класифікація спеціальних закладів дошкільної освіти»** є розроблена багаторівнева типологічна модель, що ґрунтується на функціонально-просторових характеристиках. Автором систематизовано об'єкти за містобудівним розташуванням, об'ємно-просторовою композицією, режимом роботи та безпековим критерієм.

Дисертаційне дослідження виконано із застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема системного, історико-генетичного, порівняльного, функціонально-планувального, графоаналітичного, соціологічного, натурного, статистичного та експериментально-проектного аналізу. Комплексне використання зазначених методів дослідження забезпечило отримання обґрунтованих наукових результатів, які послідовно розкриваються у наступних розділах дисертації.

Зокрема, у Розділі 2 **«Методи і принципи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти»**, у підрозділі 2.1 **«Загальна методика дослідження архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти»** автором розроблено багаторівневий методичний інструментарій для комплексної оцінки об'єкта у взаємозв'язку «людина – середовище – функція». Поєднання натурних спостережень і графічного моделювання забезпечило обґрунтовану оцінку проектних рішень з урахуванням потреб маломобільних груп населення.

У підрозділі 2.2 «**Фактори, що впливають на формування спеціальних закладів дошкільної освіти**» автором розкрито дворівневу систему факторів впливу, що охоплює традиційні містобудівні аспекти та сучасні вимоги цивільного захисту. Особливу увагу приділено особливостям сенсорного сприйняття середовища дітьми з різними нозологіями, що дозволило обґрунтувати компенсаторну роль архітектурного середовища.

Характеризуючи результати підрозділу 2.3 «**Функціональний взаємозв'язок приміщень спеціальних закладів дошкільної освіти, їх склад і параметри**», варто відзначити обґрунтування параметрів приміщень з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами та використання технічних засобів реабілітації. Заслугує на позитивну оцінку запропонований перехід від жорсткої лінійної структури групових осередків до гнучкого функціонального зонування з урахуванням ресурсних і безпечних зон.

Заслугує схвалення здійснений аналіз прийомів і принципів у підрозділі 2.4 «**Принципи і прийоми архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти**», у якому автором сформульовано систему основних принципів, зокрема: безбар'єрності, компенсаторності та адаптивності. Обґрунтовані архітектурні прийоми забезпечують практичну реалізацію вимог нейроархітектури, інклюзивності та цивільного захисту у формуванні спеціального освітнього середовища.

У підрозділі 2.5 «**Соціально-екологічна ефективність застосування планувальних і конструктивних рішень спеціальних закладів дошкільної освіти**» розкрито комплексний підхід до оцінювання соціальної ефективності та економічної доцільності проєктних рішень з урахуванням повного життєвого циклу будівлі. Обґрунтовано, що застосування компактних об'ємно-просторових рішень і трансформованих просторів сприяє оптимізації експлуатаційних витрат та водночас забезпечує позитивний соціальний ефект.

Здобутком Розділу 3 дисертаційного дослідження «**Рекомендації з проєктування спеціальних закладів дошкільної освіти**» є розроблення цілісної системи містобудівних, об'ємно-планувальних та інтер'єрних рішень з

урахуванням принципів універсального дизайну та сталого розвитку. Запропоновані автором рекомендації мають практичну цінність і можуть бути використані в сучасній проєктній практиці під час нового будівництва та реконструкції спеціальних закладів дошкільної освіти.

У підрозділі **3.1 «Містобудівні основи розміщення спеціальних закладів дошкільної освіти у структурі міста»** запропоновано новітній підхід до формування мережі спеціальних закладів дошкільної освіти на основі часової транспортної доступності в межах 15 – 20 хвилин. Обґрунтовано три моделі розміщення закладів у міському середовищі – автономну, кооперовану та інтегровану в житлову забудову, а також визначено основні вимоги до організації їхніх земельних ділянок.

Розроблена здобувачем у підрозділі **3.2 «Пропозиції з номенклатури перспективних типів спеціальних закладів дошкільної освіти»** перспективна типологічна номенклатура, сформована на основі функціонально-діяльнісного підходу, а не диференціації за медичними діагнозами. Автором детально обґрунтовано три перспективні типи закладів: мікрорайонні інклюзивні хаби короткотривалого перебування, районні навчально-реабілітаційні комплекси з децентралізованою структурою та регіональні ресурсні центри з можливістю тимчасового проживання родин.

У підрозділі **3.3 «Об’ємно-просторова організація спеціальних закладів дошкільної освіти»** розроблено рекомендації щодо формування внутрішнього простору на засадах нейроархітектури, з урахуванням психофізіологічних та сенсорних особливостей дітей. Автором обґрунтовано використання світлокольорового зонування, навігаційних засобів та інших прийомів організації інтер’єру, спрямованих на створення безпечного, терапевтичного й корекційно-розвивального середовища.

Таким чином, за результатами аналізу дисертаційного дослідження, а також зіставлення поставленої мети й визначених у вступі завдань із отриманими результатами та сформульованими висновками, можна стверджувати, що

автором повною мірою досягнуто мети дослідження та успішно вирішено поставлені наукові завдання.

4. Новизна отриманих дисертантом результатів не викликає сумнівів.

Так, здобувачем:

- **вперше** обґрунтовано функціонально-діяльнісний підхід до типології спеціальних закладів дошкільної освіти та запропоновано перспективну номенклатуру їх типів;

- **вперше** сформульовано принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти з урахуванням вимог безбар'єрності, адаптивності, сенсорного комфорту та безпеки;

- **удосконалено** підходи до містобудівної організації мережі спеціальних закладів дошкільної освіти з урахуванням транспортної доступності та сучасних вимог до їх розміщення;

- **набули подальшого розвитку** методичні підходи до формування внутрішнього архітектурного середовища спеціальних закладів дошкільної освіти з урахуванням принципів нейроархітектури та психофізіологічних особливостей дітей.

5. Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Осичанського В.В., разом з тим, необхідно відзначити, що окремі її положення є дискусійними:

1. У підрозділі 1.4 «Класифікація спеціальних закладів дошкільної освіти» (с. 84–94) запропонована автором типологічна класифікація становить науковий інтерес, однак критерії виділення окремих типів установ не завжди мають достатньо аргументоване функціонально-просторове обґрунтування. Зокрема, не визначено кількісних показників, які дозволяли б однозначно віднести об'єкт до відповідного типу, що певною мірою ускладнює практичне використання запропонованої класифікації при розробленні проектної документації.

2. Дискусійним видається запропонований автором перехід від нормативних радіусів доступності до моделі транспортної ізохрони (підрозділ 3.1, с. 170–180). Такий підхід є перспективним, однак потребує додаткового обґрунтування щодо його застосування у невеликих містах та сільських громадах, де транспортна інфраструктура суттєво відрізняється від великих міських агломерацій. Це певною мірою обмежує універсальність запропонованих рекомендацій.

3. Дискусійним є запропонований автором підхід до трансформації спеціальних закладів дошкільної освіти у багатофункціональні інклюзивні хаби із застосуванням відкритих планувальних рішень (Open Space) (підрозділ 3.2, с. 181–196). Доцільність широкого впровадження таких рішень потребує додаткового обґрунтування з урахуванням психофізіологічних і сенсорних особливостей окремих категорій дітей, для яких надмірно відкритий простір може ускладнювати концентрацію уваги та адаптацію до середовища, а також з огляду на кадрові, фінансові й нормативно-правові передумови функціонування багатофункціональних інклюзивних хабів.

4. Потребує подальшого наукового обговорення запропоноване автором положення щодо універсальності застосування принципів нейроархітектури для дітей різних нозологічних груп (підрозділ 3.3, с. 197–220), оскільки особливості сенсорного сприйняття дітей із розладами аутистичного спектра, порушеннями слуху, зору чи опорно-рухового апарату суттєво відрізняються і можуть вимагати принципово різних архітектурних рішень.

Загальний висновок. Зазначені зауваження до дисертаційної роботи Осичанського Віктора Володимировича мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, відображають складність досліджуваної наукової проблематики та окремі аспекти, що можуть бути предметом подальших наукових досліджень. Вони не знижують наукової цінності дисертації, не впливають на достовірність отриманих результатів і не змінюють загальної позитивної оцінки виконаного дослідження.

За актуальністю теми, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертаційна робота «Методичні основи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти» відповідає спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» та є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має важливе значення для розвитку архітектурної науки і практики.

Дисертаційна робота Осичанського Віктора Володимировича на тему «Методичні основи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування», за своїм науковим рівнем, змістом, практичною цінністю та оформленням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор, Осичанський Віктор Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування».

Рецензент:

кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри теорії архітектури
і архітектурного проектування КНУБА

Ольга ГОМОН

Підпис О.О. Гомон засвідчую:

